

РОЗДІЛ 5

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 330.322.1

Бондаренко С. А.Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ВИНОРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проведено аналіз регіональних інноваційно-інвестиційних процесів, виявлено характер їх впливу на розвиток виноробних підприємств Одеської області. Досліджено, що одним із інструментів управління соціально-економічним розвитком регіонів є регулювання інноваційно-інвестиційних процесів, жорсткий контроль за використанням цільових коштів для програмного вирішення пріоритетних завдань розвитку регіону. Доведено, що регуляторний вплив на розвиток виноградарство та виноробство слід зосереджувати на умовах і поведінці підприємств.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційні процеси, регіон, виноробні підприємства, промисловість, харчова промисловість.

Постановка проблеми. Для регіонів України, які значно різняться між собою нерівномірністю інвестиційних процесів і, відповідно, рівнем інноваційної діяльності промислових підприємств, підхід до формування інноваційно-інвестиційної політики має носити диференційований характер. Тому наразі особливої актуальності набувають заходи, здатні запустити процеси, що сприятимуть нарощуванню інноваційного потенціалу, створюватимуть механізми інноваційного розвитку, поступово переводячи економіку країни на інноваційну основу.

Особливо це актуально для виноробних підприємств, оскільки у зв'язку з втратою Україною кримських територій, де знаходилась лівобережна частина виноградників та найбільші виробники вітчизняного вина, які мали свої виробничі потужності, відомі торгові марки та забезпечували маже 60% всієї готової продукції, виноградарсько-виноробна галузь потребує особливої уваги з боку держави. Оскільки, основним виноробним регіоном в Україні залишився Одеський, то без інноваційно-інвестиційних цільових державних програм підтримки регіону вивести виноградарство та виноробство на рівень успішної повноцінної галузі економіки неможливо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуку шляхів ефективного розвитку харчової промисловості України, їх інвестиційно-інноваційному розвитку присвячені роботи багатьох вчених-економістів, зокрема Л.В. Дейнеки [3], Д.Ф. Крисанова [6], Т.Л. Мостенської [8], М.П. Сичевського [14], П.П. Саблука [12] та інших.

Основні аспекти розвитку та адаптації механізмів господарювання, перспективи стабілізації та розвитку промислового виноградарсько-виноробного підкомплексу України розглядалися такими ученими-економістами, як Б.В. Буркинський [1], І.Г. Матчина [7], О.Ю. Гаркуша [2]. Разом з тим теоретичні та методологічні засади оцінки впливу регіональних інноваційно-інвестиційних процесів на забезпечення інноваційної направленості розвитку виноробних підприємств харчової промисловості висвітлено не достатньо.

Аналіз наукових робіт зазначених авторів свідчить про відсутність єдиного підходу до зазначеної проблематики. Крім того, науковцями не

проділено достатньої уваги аналізу регіональної інноваційно-інвестиційної політики та балансу регіональних інноваційно-інвестиційних процесів як передумови формування моделі інноваційному розвитку виноробних підприємств харчової промисловості.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах економіки знань пріоритетним напрямом має бути інноваційно-направлений розвиток. Характер регіональних інноваційно-інвестиційних процесів впливає на інноваційний розвиток промислових підприємств, є детермінантом їх інноваційності. Збалансованість інноваційно-інвестиційних процесів означає цільове регулювання інвестицій за пріоритетними напрямками розвитку, які означені в стратегії розвитку регіону.

Актуальність даної роботи полягає у виділенні основних недоліків інноваційно-інвестиційних процесів Одеського регіону, виявленні місця виноробних підприємств харчової промисловості в регіональній промисловій структурі та обґрунтуванні пропозицій щодо вдосконалення державного управління та підвищенню рівня сприяння регіональної інноваційно-інвестиційної політики Одеської області інноваційному розвитку виноробних підприємств харчової промисловості регіону.

Мета статті полягає у виявленні особливостей та основних тенденцій і недоліків регіональних інноваційно-інвестиційних процесів, закономірностей їх впливу на розвиток виноробних підприємств Одеської області та розробки пропозицій для їх поліпшення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення рівня забезпеченості інвестиційними ресурсами промислового сектору економіки є найважливішими завданнями економічного розвитку як провідних розвинених країн світу, так і країн, що розвиваються. Враховуючи теперішній стан економічних умов і невизначеність перспектив, саме інвестиційне фінансування розвитку промисловості є шляхом подальшого економічного зростання. Натомість в Україні, унаслідок глибокої фінансової кризи, політичної нестабільності та недоліків системи управління, рівень інвестиційної активності не дає змогу накопичувати достатній інвестиційний ресурс для модернізації економіки.

Аналіз показників динаміки капітальних інвестицій у харчову промисловість України свідчить, що протягом 2011–2014 рр. до підприємств галузі надходило в середньому 16% від загальних обсягів капітальних інвестицій у промисловість, причому частка харчової промисловості скоротилася з 15,3% у 2010 р. до 14,5% у 2013 р. Обсяги капітальних інвестицій у харчову галузь протягом 2010–2014 рр. постійно зростали, у 2013 р. цей показник збільшився в 1,8 рази порівняно з 2010 р. Проте у 2014 р. значно скоротилися (на 17,68% порівняно з 2013 р.) (див. табл. 1) [5].

За даними табл. 1, протягом 2011–2014 рр. капітальні інвестиції до промислових підприємств Одеського регіону надходили нерівномірно. Так, найбільша частина виділялась на промисловість у 2011–2012 рр. (39% від загальних обсягів капітальних інвестицій у промисловість області). Обсяги капітальних інвестицій у харчову галузь значно скоротилися у 2014 р. (на 60,4%). У структурі джерел інвестування економіки як України, так і Одеської області, визначну роль відіграють власні кошти підприємств. Майже повна відсутність державного фінансування капітальних інвестицій у переробній промисловості компенсується підприємствами через банківські кредитування (які через дороговизну в 2014 р. скоротилися на 70,8%). У 2011–2014 рр. глибока криза призвела до зниження темпів освоєння капітальних вкладень і введення нових виробничих потужностей, зростання обсягів незавершеного будівництва, низьких параметрів технологічної та відтворювальної структур капітальних вкладень.

Проте харчова промисловість демонструє високий рівень ефективності використання капіталовкладень, про що свідчить тенденція зростання вартості основних засобів протягом 2008–2013 рр.

та переважання (за виключенням 2011 р.) коефіцієнту оновлення основних засобів над коефіцієнтом їх вибуття (див. табл. 2).

Ефективність використання основних засобів у галузі підтверджується динамікою показника фондоємності. Хоча при цьому позитивні тенденції підвищення ефективності використання основних засобів наразі не привели до покращення їх стану, оскільки ступінь зношеності зріс з 44,9% у 2008 р. до 48,5% у 2013 р. Згідно даних Держкомстату, у 2010–2014 рр. значно погіршилась технологічна структура інвестування, обмежені інвестиційні ресурси нераціонально розподіляються між новим будівництвом і технологічним оновленням виробництва. У структурі валових капітальних інвестицій збільшилась частка інвестицій у будівництво, а частка інвестицій у машини та обладнання у 2013 р. становила лише 30%, що менше, ніж у кризовому, 2009 р. [11]. Галузева структура капітальних вкладень за досліджуваній період також значно погіршилась: незважаючи на те, що їх основна частка припадає на переробну промисловість (у 2013 р. – 42,24% від загального обсягу капітальних вкладень), майже третину інвестиційних ресурсів було спрямовано у добувну промисловість (22,81%). Тоді як інвестиційна активність у галузях машинобудування за роки незалежності впала більш ніж у 13 разів (з 29,3% – у 1990 р., до 2,23% – у 2013 р.). За підсумками 2013 р. пріоритетними видами промисловості, з точки зору надходження інвестицій в основний капітал, були харчова промисловість 14,2%, металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів 10,5% [5, 10].

Відповідно до мети даного дослідження, розглянемо стан виноробної галузі у Одеській області (див. табл. 3).

Таблиця 1

Капітальні інвестиції у промисловість Одеської області за джерелами фінансування 2010–2014 рр.

Показники, млн грн / %	Роки			
	2011	2012	2013	2014
Усього в Україні	259 933,3 / 100	263 727,7 / 100	247 891,6 / 100	204 061,7 / 100
<i>у тому числі</i> у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів України	41 299,6 / 15,9	38 074,5 / 14,4	14 454,1 / 5,8	13 313,6 / 6,5
Усього в Одеську область	9 960,4 / 3,8	13 230,3 / 5,0	10 415,4 / 4,2	8 451,4 / 4,1
<i>у тому числі</i> у промисловість Одеської області	1 488,8 / 14,9	5 243,7 / 39,6	4 062,5 / 39,0	1 610,0 / 19,1
<i>також за рахунок:</i>				
– коштів державного бюджету	644,2 / 6,5	223,0 / 1,7	101,0 / 1,0	81,2 / 1,0
– коштів місцевих бюджетів	627,0 / 6,3	394,0 / 3,0	301,2 / 2,9	381,6 / 4,5
– власних коштів підприємств та організацій	5 596,6 / 56,2	4 880,1 / 36,9	4 394,1 / 42,2	5 563,9 / 65,8
– кредитів банків та інших позик	1 396,1 / 14,0	5 657,7 / 42,8	4 040,5 / 38,8	1 179,0 / 13,9
– коштів іноземних інвесторів	53,9 / 0,5	–	108,8 / 1,0	24,5 / 0,3
– інших джерел фінансування	462,3 / 4,6	2 075,4 / 15,6	510,0 / 4,9	160,5 / 1,9
– інвестиції в матеріальні активи	9 723,9 / 97,6	13 095,3 / 99,0	10 340,9 / 99,3	8 317,4 / 98,4
– інвестиції в нематеріальні активи	236,5 / 2,4	135,0 / 1,0	74,5 / 0,7	134,0 / 1,6

Таблиця 2

Показники ефективності інвестування харчової промисловості за період 2008–2013 рр.

Показники	Роки					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Вартість основних засобів (на кінець року), млн грн	72 957	80 367	89 453	93 893	105 624	116 776
Рівень зношеності основних засобів, %	44,9	44,7	45,1	45,8	47,2	48,5
Коефіцієнт оновлення основних засобів, %	11,6	8,7	7,2	2,0	8,5	8,1
Коефіцієнт вибуття основних засобів, %	5,4	7,3	5,5	9,7	3,6	4,3
Фондомісткість (вартість основних засобів на 1 грн реалізованої продукції), грн	0,48	0,49	0,45	0,42	0,40	0,43

Джерело: побудовано автором на основі [5; 10; 13]

Таблиця 3

Динаміка основних показників розвитку виноробної галузі в Україні і Одеській області за 2008–2014 рр.

Показники	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Площа виноградників в Україні, тис. га	71,0	71,0	67,6	69,0	67,9	67,1	44,2
Площа виноградників в Одеській області, тис. га/% до показника по Україні	55,1/ 77,6	40,3/ 56,8	30,2/ 44,7	30,3/ 43,9	28,0/ 41,2	29,4/ 43,8	29,1/ 65,8
Урожайність в Україні, ц/га	50,9	66,0	60,3	75,6	67,2	85,8	98,6
Урожайність в Одеській області, ц/га	51,1/ 100,4	68,0/ 103,1	62,5/ 103,6	77,9/ 103,1	72,9/ 108,5	90,1/ 105,0	95,8/ 97,2
Валовий збір винограду в Україні, тис. т	415,2	468,7	407,9	521,8	456,0	575,4	435,6
Валовий збір винограду в Одеській області, тис. т	154,2/ 37,1	206,4/ 44,0	175,1/ 42,9	229,3/ 43,9	212,2/ 46,6	256,1/ 44,6	263,3/ 60,5
Виробництво виноматеріалів в Україні, млн дол. США	26,6	31,1	30,7	25,1	23,0	28,3	15,1
Виробництво виноматеріалів в Одеській області, млн дол. США	8,1/ 30,5	13,8/ 44,4	13,5/ 44,0	8,9/ 35,5	9,8/ 42,6	12,6/ 44,5	9,1/ 60,3

Джерело: побудовано автором на основі [12]

Для виноробної галузі України ситуація різко змінилася вже у 2014 р. після втрати Криму. На Одеську область тепер припадає 65,8% від загальної площі виноградників України, 60,5% від валового збору винограду, 60,3% від виробництва виноматеріалів, тоді як до цього – близько 40%. Як показує аналіз, урожайність завжди була вища в Одеській області (лише у 2014 р. стала нижча від загальнонаціональної на 2,8%).

На сьогодні в Україна спостерігається процес зменшення обсягу виробництва виноматеріалів (на 50% у 2014 р. порівняно з 2009 р.) і вина (на 80% у 2014 р. порівняно з 2009 р.) унаслідок несприятливих погодних умов та зменшення площ насаджень виноградної лози. Так, обсяг насаджень у 2013 р. зменшився на 101 тис. га відносно 1990 р., при цьому площа винограднику у плодоносному віці зменшилась у 2013 р. відносно 1990 р. на 86 тис га. Відповідно зменшилось виробництво виноробної продукції. Якщо динаміка показників збирання та переробки винограду, виготовлення виноматеріалів є нестабільною, то обсяги виробництва виноградного вина взагалі характеризуються чіткою тенденцією до скорочення.

Лише за останні три роки виробництво виноградних вин знизилася на 60,82%, досягнувши обсягу виробництва 2001 р. Найвищий темп падіння виробництва було зафіксовано у 2011 р. Тоді загальний обсяг виготовленої виноробної продукції знизився на 42,58%. У подальші роки ця тенденція продовжилася (у 2013 р. падіння виробництва становило 7,26%, а у 2012 р. – 26,43% порівняно з відповідними періодами у минулому) [13].

За даними Державної служби статистики України, за 6 місяців 2015 р., було вироблено на 10% більше ігристих вин, ніж за аналогічний період 2014 р. [13]. Материкові підприємства скористалися нішею, що утворилася за відсутності кримських виробників.

Зрозуміло, що без лояльних державних програм підтримки, реального інвестування вивести виноградарство та виноробство на рівень успішної повноцінної галузі економіки неможливо.

Оцінити рівень поширення інновацій спробуємо на основі інтенсивності створення й використання

новітніх технологій промисловими підприємствами.

Для того, щоб зробити висновки про рівень інноваційної діяльності в Одеській області, необхідно розглянути інноваційну активність промислових підприємств області та результати впровадження інновацій (див. табл. 4).

Таблиця 4

Інноваційна активність промислових підприємств Одеської області та впровадження інновацій за період 2000–2014 рр.

Роки	Питома вага підприємств, що займаються інноваціями, %	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості, %
2000	4,8	3,3	0,7
2008	11,4	9,8	1,3
2009	14,2	10,0	0,5
2010	15,7	12,9	0,8
2011	20,6	12,8	2,2
2012	22,3	14,0	3,6
2013	17,6	11,3	3,6
2014	16,8	9,8	2,4

Джерело: побудовано автором на основі [13]

Бачимо, що динаміка впровадження інновацій на промислових підприємствах Одеської області має нестійкий характер. Так, найбільший відсоток упровадження інноваційних технологій на підприємствах Одеської області спостерігався у 2012 р. (14%). Далі цей показник знижується (9,8% – у 2014 р.). Протягом досліджуваного періоду обсяг впровадження інноваційних видів продукції на промислових підприємствах Одеської області значно перевищував обсяг впровадження нових технологічних процесів. Протягом 2012–2014 рр. найвища частка інноваційних підприємств була на підприємствах переробної промисловості (20,3%), з постачання електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря (18,6%), а також інформації та телекомунікацій (16,3%)

Аналіз динаміки інноваційно-активних підприємств у харчовій промисловості вказує на

збільшення кількості підприємств, що займалися інноваційною діяльністю за період 2008–2012 рр. У 2012 р. інноваційною діяльністю в харчовій промисловості займалося 18,72% від загальної кількості обстежених підприємств харчової промисловості. Ситуація кардинально змінилась, починаючи з 2013 р. (див. табл. 5).

Кількість підприємств харчової промисловості, що здійснюють інновації, скоротилась у 2013 р. на 5,2%, а у 2014 р. – ще на 16,1% порівняно з попереднім роком. Під час аналізу розподілу інноваційно-активних підприємств за напрямками здійснених інновацій виявлено, що більшість підприємств (54,4–63,80%) віддає перевагу придбанню й упровадженню машин, обладнання та програмного забезпечення, що свідчить про бажання підприємств спрямовувати кошти на технічне переоснащення виробництва. Водночас у 2012–2014 рр. порівняно з 2008–2011 рр., зменшилась питома вага підприємств, що займалися дослідженнями і розробками – з 6,1 до 2,40% [10; 13]. У цей період, з одного боку, спостерігається активізація інноваційної активності великих підприємств, що мають фінансові можливості проводити дослідження і розробки, залучати підготовлених фахівців із технологій харчової промисловості, здійснювати маркетингову діяльність і рекламу для просування продукції на ринки. А з іншого – зменшилася кількість підприємств, що спрямовували кошти на придбання ноу-хау та технологій, здійснювали технологічну підготовку виробництва. В цілому, для структури витрат харчових підприємств характерні різкі диспропорції між окремими видами інноваційної діяльності. Проте, прослідковується позитивна тенденція, яка засвідчує те,

що підприємства почали приділяти більше уваги навчанню і підготовці персоналу, на що за досліджуваний період припадала відповідна сума інноваційних витрат (від 8,4% у 2008 р. до 24,25% у 2014 р.).

Станом на 1 січня 2014 р. із загальної кількості інноваційно-активних підприємств вітчизняної харчової промисловості тільки 65,87% реалізовували вироблену інноваційну продукцію, а за межі України – 14,07%.

На сьогодні спостерігається дефіцит нововведень, які б докорінно змінювали структуру промисловості. Більшість технологічних інновацій в основному спрямовані на модернізацію виробництва. Інноваційні процеси, які впроваджуються на підприємствах харчової промисловості, в основному представлені новими або вдосконаленими методами обробки або виробництва продукції (від 89,1 у 2010 р. до 80,5% у 2014 р.). Значна частка підприємств впроваджували інноваційні види продукції (від 45,6% у 2010 р. до 50,6% у 2014 р.). Продуктові інновації характеризуються низьким рівнем новизни, оскільки нову для ринку продукцію випускали не більше 18% (2014 р.) підприємств. При цьому склалася негативна тенденція до зменшення радикально нової продукції. Так, якщо в 2008 р. серед підприємств харчової промисловості, які впроваджували продуктові інновації, нових для ринку товарів виготовляли 24,6% їх загальної кількості, то в 2010 р. їх частка склала 15,6% і до 2013 р. скоротилася до 14,5%. Кількість підприємств, які займалися технологічними інноваціями в харчовій промисловості протягом 2008–2014 рр. стійко скорочувалася. Аналіз упровадження технологічних процесів підприємствами

Таблиця 5
Показники інноваційної активності підприємств харчової промисловості за 2008–2014 рр.

Показники	Роки						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Загальна кількість підприємств харчової промисловості	2 566	2 594	2 457	2 383	2 243	2 158	1 990
Кількість підприємств харчової промисловості, що здійснюють інновації	309	336	352	384	420	398	334
% від загальної кількості обстежених	12,1	12,9	14,32	16,11	18,72	18,44	16,8
приріст порівняно з минулим роком, %	-9,9	+8,7	+4,7	+9,1	+9,4	-5,2	-16,1
<i>Розподіл інноваційно-активних підприємств за напрямками здійснених інновацій, з них займалися (кількість / % від кількості інноваційно-активних):</i>							
внутрішні НДР	19 / 6,1	15 / 4,5	16 / 4,55	19 / 4,95	17 / 4,05	17 / 4,27	15 / 4,49
зовнішні НДР	19 / 6,1	19 / 5,7	10 / 2,84	13 / 3,39	11 / 2,62	12 / 3,02	8 / 2,40
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	168 / 54,4	191 / 56,8	204 / 57,95	245 / 63,80	235 / 55,95	231 / 58,04	203 / 60,78
інші зовнішні знання	23 / 7,4	21 / 6,3	18 / 5,11	16 / 4,17	20 / 4,76	16 / 4,02	15 / 4,49
навчання та підготовку персоналу	26 / 8,4	53 / 15,8	43 / 12,22	63 / 16,41	71 / 16,90	79 / 19,85	81 / 24,25
ринкове запровадження інновацій	20 / 6,5	22 / 6,5	21 / 5,97	30 / 7,81	25 / 5,95	23 / 5,78	16 / 4,79
інші витрати	41 / 13,3	42 / 12,5	42 / 11,93	47 / 12,24	37 / 8,81	31 / 7,79	19 / 5,69
<i>Кількість підприємств, що реалізують:</i>							
інноваційну продукцію (всього / % від кількості, що реалізують продукцію харчової промисловості)	226 / 8,8	245 / 9,4	239 / 9,7	268 / 11,2	281 / 12,53	276 / 69,35	220 / 65,87
інноваційну продукцію за межі України (всього / % від кількості, що здійснюють інновації)	34 / 11,0	43 / 12,8	49 / 13,9	59 / 15,4	53 / 12,62	57 / 14,32	47 / 14,07

Джерело: побудовано автором на основі [4]

харчової промисловості за 2010–2014 рр. свідчить про стабільну ситуації на фоні загального зниження кількості підприємств, які впроваджували інноваційні технології (від 73,6% у 2010 р. до 87,2% у 2014 р.).

Так, у 2013 р. кожне сьоме підприємство харчової промисловості впроваджувало передові розробки в технології виробництва, з них кожен десятий пов'язаний зі зменшенням відходів і збереженням ресурсів (на частку маловідходних, ресурсощадних припадає від 29,8% у 2010 р. до 19,1% у 2014 р.). Однак варто зацентрувати увагу на тому, що кількість підприємств, які впроваджують технологічні інновації, в харчовій промисловості України носить варіативний характер замість стійкої позитивної тенденції. Аналогічну динаміку показує зміна і самої кількості технологічних інновацій: періодичне зростання змінюється падінням, у результаті чого показники 2014 р. не досягають навіть рівня 2005 р. Негативну динаміку демонструють показники питомої ваги нових маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних технологічних процесів (їх частка скоротилася за аналізований період з 55 до 19%). Така ситуація не сприяє переходу підприємств до стратегії сталого розвитку і перешкоджає формуванню конкурентних переваг на внутрішніх і міжнародних ринках. Організаційні інновації займають незначну частку (близько 10%, найменше значення – 6,54% у 2013 р.). Досі ще не приділяється достатньої уваги маркетинговим інноваціям на підприємствах харчової промисловості (від 17,6% у 2010 р. до 16,2% у 2014 р.). Нажаль, національними підприємствами маркетинг розглядається лише як засіб, необхідний для збуту продукції. Хоча ефективний інноваційний маркетинг дозволяє уникнути ризиків та покликаний стабілізувати роботу підприємства.

Таким чином, значний потенціал інноваційного розвитку високо конкурентного виробництва продуктів харчування, у тому числі продукції виноробства, зосереджений в цій галузі, так і не залучається до процесів економічного зростання й підвищення ефективності діяльності.

Необхідність модернізації промисловості зумовлює потребу у вирішенні стратегічних завдань у сфері інвестування промисловості та виділення напрямів вдосконалення системи інвестування промислового розвитку на середньострокову перспективу. Для розвитку інноваційної діяльності харчових підприємств необхідна фінансова підтримка з боку держави. Нажаль, за умов гострого дефіциту державного бюджету не варто розраховувати на підтримку з боку держави. Навпаки, фактично з 2012 р. було припинено виплати компенсацій відповідно до програми підтримки виноградарства, садівництва та хмелярства. У 2013 р. кошти від сплати 1,5% збору на розвиток виноградарства, садівництва та хмелярства було остаточно перенесено до загального фонду Держбюджету (раніше він мав статус спецфонду, який передбачав виключне цільове використання коштів), що поставило хрест на будь-яких сподіваннях отримати компенсацію [4]. При цьому стягнення 1,5% не припинялись. У 2014 ро. ці загальна сума надходжень становила 1 млрд 38 тис. грн. [10]. Звичайно, виноградарям пообіцяли невелику частку внести в витратну частину бюджету, але й ті було використано лише для погашення боргу, який на сьогодні становить 250 млн грн. [4].

Першочерговими проблемами розвитку інноваційної діяльності в Україні є недостатність фінансування, неспроможність держави підтримувати дані процеси. У табл. 6 розглянуто основні джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України та Одеської області.

Таблиця 6

Джерела фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України за 2010–2014 рр.

Показники	Роки				
	2010	2011	2012	2013	2014
Загальна сума витрат на інноваційну діяльність промислових підприємств України, млн грн / %	8 045,5 / 100	14 333,9 / 100	11 480,6 / 100	9 562,6 / 100	7 695,9 / 100
по Одеській області / % від заг. обсягу по Україні	157,0 / 2,0	172,5 / 1,2	1 497,4 / 13,0	91,1 / 0,9	323,9 / 4,2
з них: за рахунок власних коштів, млн грн / %	4 775,2 / 59,4	7 585,6 / 52,9	7 335,9 / 63,9	6 973,4 / 72,9	6 540,3 / 85,0
по Одеській області, млн грн / %	107,5 / 68,5	147,5 / 85,6	135,9 / 9,1	88,3 / 96,9	320,6 / 98,9
з державного бюджету, млн грн / %	87,0 / 1,1	149,2 / 1,0	224,3 / 2,0	24,7 / 0,3	344,1 / 4,5
по Одеській області, млн грн / %	2,1 / 1,3	–	–	–	–
з місцевих бюджетів, млн грн / %	5,7 / 0,1	12,3 / 0,1	17,6 / 0,1	157,7 / 1,6	–
по Одеській області, млн грн / %	1,0 / 0,6	0,2 / 0,1	0,6 / 0,0	1,5 / 1,6	–
за рахунок коштів позабюджетних фондів, млн грн / %	–	–	0,02 / 0,0	2,1 / 0,0	–
по Одеській області, млн грн / %	–	–	–	–	–
за рахунок коштів вітчизняних інвесторів, млн грн / %	31,0 / 0,4	45,4 / 0,3	154,5 / 1,3	123,7 / 1,3	–
по Одеській області, млн грн / %	–	–	–	–	–
за рахунок коштів іноземних інвесторів, млн грн / %	2 411,4 / 30,0	56,9 / 0,4	994,8 / 8,7	1 253,2 / 13,1	138,7 / 1,8
по Одеській області, млн грн / %	42,9 / 7,3	–	600,0 / 40,1	–	–
за рахунок кредитів, млн грн / %	–	–	2 407,8 / 21,0	630,2 / 6,6	–
по Одеській області, млн грн / %	3,5 / 2,2	24,7 / 14,3	757,1 / 50,6	1,2 / 1,3	–
інші джерел, млн грн / %	735,2 / 9,0	6 484,6 / 45,3	345,8 / 3,0	397,6 / 4,2	672,8 / 8,7
по Одеській області, млн грн / %	–	–	3,7 / 0,2	–	3,3 / 1,1

Джерело: побудовано автором на основі [9; 13]

У загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності на промислових підприємствах України, підприємствам Одеської області відводиться незначний відсоток (2,0% – у 2010 р., 1,2% – у 2011 р., найбільше значення – 13% у 2012 р., найменше значення – 0,9% у 2013 р., 4,2% – у 2014 р.).

Аналіз показує, що фінансування інноваційної діяльності промислові підприємства Одеського регіону здійснювали переважно за власні кошти (68,5% у 2010 р., 85,6% у 2011 р., найменше значення – 9,1% у 2012 р., найбільше значення – 96,9% у 2013 р.), тільки у 2012 р. відбулося значне фінансування іноземними інвесторами на суму 600,0 млн грн і за допомогою кредитів на суму 757,1 млн грн. Інші джерела фінансування (кошти держбюджету, місцевих бюджетів, інші кошти) є дуже незначними. Фінансування з позабюджетних фондів та вітчизняних інвесторів взагалі відсутнє. Проведений аналіз щодо інноваційної активності промислових підприємств, джерел фінансування інноваційної діяльності тощо дає можливість зробити висновок, що на даний час промислові підприємства не є зацікавленими у впровадженні інновацій, взагалі.

Дані аналізу вказують на неспроможність державного менеджменту як на національному, так і на регіональному рівнях, регулювати інноваційну діяльність промислових підприємств. Досвід і світова практика свідчать, що імплементація ефективної інноваційної політики в регіоні неможлива без комплексної підтримки її на державному рівні. Одним із інструментів управління соціально-економічним розвитком регіо-

нів є програмно-цільовий підхід до планування та управління, перевагою якого є можливості значної концентрації ресурсів для програмного вирішення пріоритетних завдань розвитку регіону. Нормативно-правове підґрунтя розглянутих процесів розроблене, проте це вимагає розробки конкретних механізмів впровадження основних положень в практику, які на жаль на сьогодні не працюють.

Висновки. Дослідження показують, що вітчизняна виноробна галузь переживає складний період розвитку. Низький рівень наукомісткості вітчизняного виробництва визначається не тільки дефіцитом грошей, але й браком стимулів і пільг. Тому регуляторний вплив на розвиток виноградарства та виноробства слід зосереджувати на умовах і поведінці підприємств галузі й прямо або опосередковано впливати на ефективність їх бізнес-процесів.

Повільна інноваційно-технологічна модернізація підприємств промисловості України є наслідком неефективної структури фінансування інноваційної діяльності. Основним джерелом інноваційного розвитку промислових підприємств Одеської області залишаються власні кошти, частка яких становила близько 90% (у 2005 р. цей показник дорівнював 69,5%). Промисловість гостро потребує підтримки з боку держави.

Особливої уваги потребує з боку держави виноградарсько-виноробний підкомплекс, оскільки левова його частка після 2014 р. припадає на Одеську область. Аналіз показав відсутність такої уваги й участі, що може привести до повного знищення галузі за умови підвищення конкуренції.

Список літератури:

1. Экономические проблемы виноградарства и виноделия / [Б.В. Буркинский, И.Н. Агеева, А.А. Бревнов и др.] ; под ред. Б.В. Буркинського. – О. : Ин-т проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2007. – 216 с.
2. Гаркуша О.Ю. Механізм регулювання розвитку виноробної галузі України : дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / О.Ю. Гаркуша. – Кривий Ріг, 2015. – 272 с.
3. Дейнеко Л.В. Харчова промисловість України: ефективність використання виробничих ресурсів і кадрового потенціалу / Л.В. Дейнеко, Е.І. Шелудько // НАН України, Ін-т екон. та прогноз. НАН України. – К., 2013. – 120 с.
4. Виноградари та винороби України: виробництво вина досягло критичного мінімуму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agravery.com/uk/posts/show/direktor-asociacii-vinogradari-ta-vinorobi-ukraini-virobnictvo-vina-dosaglo-kriticnogo-minimumu>
5. Капітальні інвестиції за видами промислової діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>
6. Крисанов Д.Ф. Інноваційний потенціал переробно-харчових підприємств: оцінювання та реалізація / Д.Ф. Крисанов, Л.Д. Водянка // Економіка і прогнозування. – 2013. – № 2. – С. 84–105.
7. Матчина И.Г. Экономика виноделия / И.Г. Матчина, А.Н. Бузни. – Симферополь : Таврида, 2003. – 256 с.
8. Стратегічний аналіз виноробних підприємств: орієнтири та конкурентна позиція : [монографія] / Т.Л. Мостенська, В.М. Марченко, В.О. Новак та ін. – К. : Кондор-Видавництво, 2012. – 306 с.
9. Наукова та інноваційна діяльність в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/zb/09/zb_nayk_13.zip
10. Обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua>
11. Промисловість і промислова політика України 2013 р.: актуальні тренди, виклики, можливості / [О.І. Амоша, В.П. Вишневецький, Л.О. Збараська та ін.] ; за заг. ред. В.П. Вишневецького // НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2014. – 200 с.
12. Саблук П.Т. Інноваційна модель розвитку аграрного сектору України та роль науки у її становленні / П.Т. Саблук // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2012. – № 2. – С. 200–208.
13. Сайт Головного управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://od.ukrstat.gov.ua>
14. Сичевський М.П. Наукове обґрунтування стратегії розвитку агропродовольчого комплексу України / М.П. Сичевський // Вісник аграрної науки. – 2011. – № 12. – С. 5–9.

Бондаренко С. А.

Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований
Национальной академии наук Украины

ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ ВИНОДЕЛЬЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

Резюме

Проведен анализ региональных инновационно-инвестиционных процессов, выявлен характер их влияния на развитие винодельческих предприятий Одесской области. Определено, что одним из инструментов управления социально-экономическим развитием регионов является регулирование инновационно-инвестиционных процессов, жесткий контроль за использованием целевой средств для программного решения приоритетных задач развития региона. Доказано, что регуляторное влияние на развитие виноградарства и виноделия следует сосредоточить на условиях и поведении предприятий отрасли

Ключевые слова: инновационно-инвестиционные процессы, регион, винодельческие предприятия, промышленность, пищевая промышленность.

Bondarenko S. A.

Institute of Market Problems and Economic-Ecological Research
National Academy of Sciences of Ukraine

INNOVATION AND INVESTMENT PROCESSES AND THEIR IMPACT ON DEVELOPMENT OF WINERIES IN ODESSA REGION

Summary

The analysis of regional innovation and investment processes is done, the nature of their impact on the development wineries Odessa region is revealed. It's proved that one of the management tools of social and economic development is the regulation of investment and innovation processes, strict control over the use of trust funds to address priorities of software development. It is proved that the regulatory impact on the development of viticulture and wine-making should focus on the conditions and the behavior of the industry and directly or indirectly affect the efficiency of their business processes.

Key words: innovatsion and investment processes, region, wineries, industry, food industry.

УДК 338.49 330.5.057.7

Васильчук Н. О.

Институт економіко-правових досліджень
Національної академії наук України

УДОСКОНАЛЕННЯ ПОСТАЧАЛЬНИЦЬКО-ЗБУТОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРНИХ ВТРАТ

Проведено аналіз постачальницько-збутових зв'язків промисловості України. Розглянуто зв'язки металургійної й машинобудівної галузей, оскільки між ними дуже щільні постачальницько-збутові зв'язки. Встановлено, що у зв'язку з бойовими діями на Донбасі зруйновано більшість постачальницько-збутових зв'язків. Доведено, що така ситуація негативно впливає як на динаміку української промисловості, так і на соціально-економічне становище регіонів та потребує пошуку й налагодження альтернативних постачальницько-збутових зв'язків.

Ключові слова: постачальницько-збутові зв'язки, інфраструктурні втрати, металургійна галузь, машинобудівна галузь, промисловість, потужність, збитки.

Постановка проблеми. Останні події, що відбуваються на сході України, негативно вплинули на соціально-економічний розвиток кожного регіону зокрема та держави в цілому. Для розробки конструктивних заходів відновлення інфраструктурних втрат необхідно об'єктивно оцінити втрати, які понесли регіони України, у зв'язку з агресією з боку Росії, особливо втрачені постачальницько-збутові зв'язки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам, що постали перед українською владою, суспільством та міжнародними організаціями, у зв'язку з процесом відродження Донбасу, прикута увага великої кількості вчених, експертів. Так, Е. Лібанова в національній доповіді окреслила шляхи виконання першочергових завдань і захо-

дів з подолання негативних наслідків донбаської трагедії [1, с. 13–25]. Оцінці динаміки структурних зрушень в економіці регіонів, тенденціям змін і проблемам функціонування базових галузей промисловості Донецької, Луганської областей приділяла й приділяє увагу І. Заблудська [2, с. 36–46]. Ю. Харазішвілі, В. Ляшенко у своїх працях провели ідентифікацію сучасного стану рівня інфраструктурного розвитку регіонів України за допомогою сучасних підходів інтегрального оцінювання та визначили втрати Донецької та Луганської областей унаслідок бойових дій на визначених територіях [3, с. 27–42]. У монографії під керівництвом В. Горбуліна, О. Власюка узагальнено праці науковців економістів з питань оцінювання втрат Донбасу та Криму [4].